

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
INTRODUCTION	7
Тема I. Конституційна скарга та її сучасні моделі.	
Іноземний досвід її функціонування	9
Лекція 1. Види та форми індивідуального доступу до конституційного правосуддя	9
Лекція 2. Європейський досвід функціонування інституту конституційної скарги	21
Частина 1. Основні елементи європейського правового механізму функціонування конституційної скарги.....	21
Частина 2. Особливості функціонування інституту конституційної скарги у деяких європейських державах.....	28
Лекція 3. Основні властивості та сучасні моделі конституційної скарги.....	68
Тема II. Правова природа конституційної скарги	95
Лекція 1. Особливості правової природи конституційної скарги та її функціонального призначення	95
Лекція 2. Роль конституційної скарги у забезпеченні прав людини та впровадженні європейських стандартів правового захисту.....	105
Лекція 3. Конституційна скарга як інститут демократії.....	133
Лекція 4. Конституційна скарга як прояв дії верховенства права.....	145
Лекція 5. Конституційна скарга як інститут конституційного права.....	162
Лекція 6. Конституційна скарга як спосіб вирішення конституційно-правового спору.....	171

Тема III. Інститут конституційної скарги у вітчизняній правовій доктрині.....	182
Лекція 1. Захист прав людини за допомогою індивідуального доступу до конституційного правосуддя в Україні.....	182
Частина 1. Роль Конституційного Суду України у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина.....	182
Частина 2. Забезпечення та захист прав людини при реалізації Конституційним Судом України своїх повноважень.....	192
Лекція 2. Особливості індивідуального доступу до конституційного правосуддя в Україні. Інститут конституційного звернення.....	201
Лекція 3. Ідея конституційної скарги у вітчизняній правовій доктрині та правових позиціях Конституційного Суду України.....	219
Лекція 4. Модель вітчизняної конституційної скарги та її правова регламентація.....	241
ПІСЛЯМОВА.....	258

ВСТУП

Сучасні соціально-правові умови розвитку української державності ознаменували початок нового етапу становлення національного конституціоналізму, який покликаний забезпечити подальше впровадження конституційних цінностей та принципів у державно-правову практику та утвердження конституційного правопорядку, побудованого на взаємній довірі й відповідальності між особою та державою. Динамічна трансформація вітчизняних суспільно-політичних процесів та інститутів, а також світові тенденції зближення правових систем, їх розбудови на основі спільних принципів та стандартів логічно привели до актуалізації конституційно-правової реформи, у тому числі в аспекті запровадження на конституційному рівні нових правових інститутів, щодо доцільності яких досягнуто принципової згоди у вітчизняній юридичній науці.

Серед них одне з чільних місць посідає конституційна скарга, сутність якої, за всієї різноманітності її моделей, зводиться до визнання за фізичними та юридичними особами права звертатися до органів конституційної юрисдикції із письмовою заявою про перевірку конституційності законів та інших правових актів, які порушують конституційні права і свободи скаржника. Конституційна скарга – апробований провідними країнами світу ефективний засіб захисту основоположних прав людини, зміцнення верховенства права та розбудови демократії. Ці три ключові цінності виступають основою європейського правового простору, побудованого на спільній конституційній спадщині та ліберально-правовій аксіології.

Слід також зазначити, що оскільки інститут конституційної скарги є складовою загальної системи інститутів конституційного права, важливим є з'ясування його системних зв'язків з ними та визначення ролі цього інституту у формуванні

та вдосконаленні системи права сучасної демократичної та правової держави.

Автор вважає ці питання актуальними, оскільки запровадження вітчизняного інституту конституційної скарги стало одним із ключових моментів конституційної реформи конституційного правосуддя, яка була здійснена парламентом в червні 2016 року з метою посилення гарантій захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

Мета пропонованого курсу лекцій – допомогти не тільки студентам, а й громадянам України на основі ґрунтовного опанування світового досвіду запровадження та функціонування інституту конституційної скарги засвоїти основні засади організації діяльності органів конституційної юрисдикції щодо захисту прав та свобод людини і громадянина, сформувані стійкі переконання в необхідності жити й працювати за нормами законодавства та набути вміння й навички застосування конституційних норм у практичній діяльності.

INTRODUCTION

Modern social and legal conditions for the development of Ukrainian statehood marked the beginning of a new stage in the formation of national constitutionalism, which is intended to ensure the further implementation of constitutional values and principles in state legal practice and the establishment of a constitutional law and order, built on mutual trust and responsibility between the individual and the state. The dynamic transformation of domestic socio-political processes and institutions, as well as world tendencies of convergence of legal systems, their development on the basis of common principles and standards logically led to actualization of the constitutional and legal reform, including the introduction of new legal institutes at the constitutional level, as to expediency which has been achieved by principle agreement in domestic legal science.

Among them, one of the leading places is a constitutional complaint, the essence of which, in all its diversity of models, is to recognize the right of individuals and legal entities to appeal to bodies of constitutional jurisdiction with a written statement on the verification of the constitutionality of laws and other legal acts that violate constitutional rights and the complainant's freedom. The constitutional complaint - tested by the leading countries of the world as an effective means of protecting fundamental human rights, strengthening the rule of law and building democracy. These three key values are the foundation of the European legal space, built on a common constitutional heritage and liberal-legal axiology.

It should also be noted that since the institution of the constitutional complaint is an integral part of the general system of institutes of constitutional law, it is important to find out its systemic links with them and determine the role of this institution in shaping and improving the legal system of modern democratic and law-governed state.

The author considers these issues to be relevant, since the introduction of the domestic constitutional complaint institute has become one of the key points of the constitutional reform of constitutional justice, which was implemented by the parliament in June 2016, in order to strengthen the guarantees of the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of citizens.

The purpose of the proposed course of lectures is help not only students but also citizens of Ukraine, on the basis of thorough mastering of the world experience in the implementation and functioning of the constitutional complaint institute, to master the basic principles of the organization of the activity of bodies of constitutional jurisdiction in protecting human and civil rights and freedoms, to form stable convictions of the need to live and work according to the norms of legislation and skills, skills of applying constitutional norms in practice.

Тема I.

Конституційна скарга та її сучасні моделі. Іноземний досвід її функціонування

Лекція 1.

Види та форми індивідуального доступу до конституційного правосуддя

Проблема індивідуального доступу до конституційної юстиції останнім часом стала предметом окремої уваги з боку міжнародних правничих організацій, у тому числі Європейської Комісії за демократію через право (Венеційська Комісія) – незалежного консультативного органу у сфері правових гарантій забезпечення демократії, який надає висновки про відповідність проектів законодавчих актів європейським стандартам та цінностям, сприяє розвитку конституційного права, акцентує окрему увагу на проблемах конституційного правосуддя. Зазначені висновки, передусім, мають бути враховані при визначенні шляхів удосконалення національної системи конституційного правосуддя, що зумовлює необхідність їх ретельного вивчення, узагальнення та інтерпретації в аспекті досліджуваної проблематики.

В аспекті порушеного питання Венеційська комісія виходить із консолідованого розуміння індивідуального доступу до конституційного контролю, який дозволяє особам звертатися до конституційного суду або аналогічних органів у випадках порушень конституційно охоронюваних прав.

Причому під конституційним судом чи іншим аналогічним органом розуміються не тільки власне конституційні суди, а й конституційні трибунали, конституційні ради або верховні суди, що виконують функції конституційних судів.

Загально визнаним є те, що важливою передумовою започаткування у державі засобів індивідуального